

[B] **EEN MONOMANE EXERCITIE.
POSTUME ROMAN VAN J.J. VOSKUIL**

Bij nader inzien, de in twee banden uitgegeven roman waarmee J.J. Voskuil in 1963 debuteerde, eindigt tijdens de laatste stuiptrekkingen van een studentenfeest op 16 mei 1953. Onder de aanwezigen is Maarten Koning. Hij legt in 1957 samen met zijn vrouw Nicolien een bezoek af bij meneer Beerta, die hem een betrekking aanbiedt op het door hem geleide wetenschappelijke instituut, aangeduid als Het Bureau. Deze visite wordt beschreven op de eerste bladzijden van *Meneer Beerta*, het eerste van de zeven delen tellende romancyclus die onder de overkoepelende titel *Het Bureau* tussen 1956 en 2000 verscheen.

Hoe het Maarten Koning tussen 1953 en 1957 verging, wordt gedeeltelijk onthuld in *Binnen de huid*, een roman die tussen 12 januari 1964 en 8 februari 1968 werd geschreven, maar meer dan veertig jaar ongepubliceerd bleef. De uitgever, Geert van Oorschot, was niet te spreken over het manuscript en de intieme inhoud deed ook de auteur aarzelen. Recent gaf de weduwe van de op 1 mei 2008 overleden Voskuil toestemming voor publicatie. In haar *Woord vooraf* rept zij van “een moeilijke beslissing” en spreekt zij lovend van “dit ongewoon oprechte, moedige boek”. Woorden die een opvatting van literatuur verraden waarin de verkondiging van de eigen waarheid, desnoods ten koste van zichzelf, de inzet is. Het is een vertrouwd ideaal voor wie het werk van Voskuil kent.

Binnen de huid begint nadat Maarten Koning zijn studie Nederlands heeft voltooid. Een dag later bezoekt hij met Nicolien zijn vriend Paul Dehoes en diens zwangere vrouw Rosalie. Met de introverte Henriette zijn zij de enigen die zijn overgebleven uit Maartens studententijd. De continuering van de vriendschap tussen de twee mannen bevreedt al voor wie zich herinnert dat Maarten onaangenaam was getroffen door het gedrag van Paul op het feest waarmee *Bij nader inzien* eindigt. Een nog grotere verrassing is dat er gevoelens van liefde ontwakten tussen Maarten en Rosalie, die een ietwat hoerige reputatie geniet en niet helemaal voor vol werd aangezien binnen de vriendenkring. Niettemin wordt Maarten onweerstaanbaar door haar aangetrokken en hij vraagt zich af of hij niet al heel lang verliefd

op haar is. Hij herinnert zich een avond dat hij bij haar langs ging: “Ze had zich uit het raam gebogen en gezegd dat ze al was uitgekled maar dat ik boven kon komen. Paul was niet thuis geweest” (p. 183). De scène komt voor in *Bij nader inzien*, maar overeenkomstig de vertelwijze van deze roman worden Maartens gevoelens daar niet weergegeven.

De hartstocht die Rosalie in hem wakker roept, ontregelt het leven van Maarten Koning volledig. Hij mag prat gaan op zijn onafhankelijkheid en principes van eerlijkheid en trouw in zijn vaandel voeren, nu hij Rosalie begeert en zij zijn avances beantwoordt, bedriegt hij zijn vriend Paul, zijn vrouw Nicolien en, niet in de laatste plaats, zichzelf. In zijn eigen ogen zakt hij af tot het niveau van een verachtelijke scharrelaar. Vruchteloos probeert hij steeds weer de juiste levenshouding te vinden, maar hij slaagt daar geen moment in. De spaarzame seksuele contacten met Rosalie verlopen onbevredigend en zijn eigen huwelijk doorstaat de crisis ternauwernood.

Onmaatschappelijkheid geldt als een deugd in de omgeving van Maarten. Het is zaak zich niet te laten corrumperen door een maatschappelijke positie na te streven. Met Henriette is Maarten een van de weinigen die dit ideaal trouw is gebleven, in zijn geval ook uit angst. De meeste vrienden, onder wie Paul, zijn maatschappelijk ingekapseld, veelal doordat zij een baan als leraar hebben aanvaard. Maarten moet ervaren dat hij toch de greep op zijn bestaan verliest. Trouwens, nu en dan verlangt hij naar een leven als leraar in de provincie, met Rosalie aan zijn zijde. De liefde voor haar neemt zijn remmingen weg en de wirwar van gevoelens die daardoor vrijkomt, ondergaat hij als het verlies van de huid die hem bijeenhoudt. Daarbinnen kan hij niet langer veilig leven.

Bij nader inzien kent een verteltechniek die zeldzaam is in de Nederlandstalige literatuur: alle personages worden van buitenaf, in hun handelingen, beschreven. Het is een behavioristische manier van vertellen die veel ruimte vergt, maar zeer doeltreffend, en ook komisch, kan zijn. De lezer moet zijn eigen conclusies trekken, niet bijgestuurd door de weergave van wat er omgaat in de romanfiguren.

Net als *Bij nader inzien* staat *Het Bureau* in de derde persoon, met dien verstande dat de protagonist Maarten Koning, als enige, van binnenuit wordt

J.J. Voskuil (1926-2008) in 1965, tijdens het schrijven van *Binnen de huid*, Foto Loesje Voskuil-Haspers.

verteld. Deze bevoorrechte positie heeft tot gevolg dat hij op veel begrip en sympathie van de lezer kan rekenen.

In *Binnen de huid* bedient Voskuil zich van de eerste persoon, waardoor een hoge mate van subjectiviteit wordt gesuggereerd. En inderdaad draait alles om de zielenroerselen van Maarten Koning, die hijzelf keer op keer onbarmhartig analyseert. Onaangename waarheden over anderen en zichzelf gaat hij niet uit de weg. Humor speelt daarbij een marginale rol en manifesteert zich incidenteel voornamelijk via een vergelijking met *Bij nader inzien*, dat op dit punt veel meer heeft te bieden. Paul Dehoes komt uit deze laatste roman naar voren als een opschepperige figuur, die zich als erotomaan bestempelt, maar door zijn aanstaande echtgenote, Rosalie, het bed in getrokken moet worden. Uit vrees daar te falen giet hij vooraf twee geklutste rauwe eieren naar binnen. Als een afspraak met Rosalie in *Binnen de huid* op seksueel verkeer kan uitlopen, neemt Maarten dezelfde voorzorgsmaatregel, zij het dat hij zich tot één ei beperkt en cognac toevoegt (p. 317).

Gegeven de vermoedelijk autobiografische inhoud, kan men zich voorstellen dat *Binnen de*

huid veel heeft betekend voor J.J. Voskuil. Maar de lezer bevindt zich in een andere positie. Die wordt geconfronteerd met een eindeloze reeks overwegingen en bedenkingen van een door verliefdheid uit het lood geslagen verteller. Daar gaat ontegenzeggelijk een zekere fascinatie van uit, maar de meedogenloze ernst doet soms naar adem happen. Dit klemt te meer daar *Binnen de huid* een monomane exercitie is, qua onderwerp veel minder gevarieerd dan het vorige werk van Voskuil. Op het erotische vlak is de lezer ver verwijderd van de onbekommerdheid waarmee een student in *Bij nader inzien* een gedicht voorleest dat begint met de regel: "Ik naaide haar de billen van mekaar". Wie geïnteresseerd is in het werk van Voskuil, zal *Binnen de huid* niet versmaden. Een nieuw hoogtepunt vormt deze roman echter niet.

G.F.H. RAAT

J.J. VOSKUIL, *Binnen de huid*, Van Oorschot, Amsterdam, 2009, 427 p.